

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ
(1990-ті – 2025 рр.)

УДК 37.015:929

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.332785>

Любов Прокопів, кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8661-510X>
Вікторія Стинська, доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0555-3205>

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ
(1990-ті – 2025 рр.)

У статті здійснено аналіз впливу зарубіжних культурно-освітніх діячів на розвиток педагогічної думки в Україні в історичному контексті. Відповідно до визначених нами історичних етапів досліджено теоретичні підходи зарубіжних науковців (Д. Дьюї, П. Фреїре та ін.), їх вплив на реформи в українській освіті. Особливу увагу приділено розвитку педагогічної компаративістики в Україні, яка інтегрує зарубіжний досвід в освітню практику. Визначено ключові виклики адаптації західних освітніх моделей, зокрема, проблему підготовки кадрів. Стаття висвітлює перспективи подальших досліджень у сфері порівняльної педагогіки та міжнародного співробітництва.

Ключові слова: педагогічна компаративістика; історико-педагогічна наука; зарубіжні діячі; порівняльна освіта; педагогічні реформи; педагогічна біографістика; історія зарубіжжя.

Лім. 17.

Liubov Prokopiv, Ph.D. (Pedagogy), Professor,
Head of the Bohdan Stuparyk Department of Pedagogy and Educational Management,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8661-510X>
Viktoriia Stynska, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,
Professor of the Bohdan Stuparyk Department of Pedagogy and Educational Management,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0555-3205>

RESEARCH OF FOREIGN PEDAGOGICAL THOUGHT IN HISTORICAL RETROSPECT
(1990–2025)

This article examines the influence of foreign cultural and educational figures on the development of Ukrainian pedagogical thought in a historical retrospective. The study analyzes the main theoretical approaches of prominent international scholars, including John Dewey, Maria Montessori, and Paulo Freire, whose ideas have played a significant role in shaping educational reforms in Ukraine. The research highlights the evolution of Ukrainian comparative pedagogy from the 1990s to the present, focusing on key stages of its institutionalization and integration into the global educational space.

A particular emphasis is placed on the period from 2000 to 2019, during which Ukraine actively engaged with European educational standards, primarily through its accession to the Bologna Process in 2005. This milestone led to structural transformations in higher education, the implementation of a competency-based approach, and the expansion of inclusive education. Ukrainian scholars systematically examined and adapted foreign pedagogical theories, including the principles of critical pedagogy, social constructivism, and feminist pedagogy, incorporating them into national educational practices. At the same time, the process of adopting foreign educational models faced significant challenges, such as limited financial resources, a shortage of qualified specialists, and the risk of uncritical borrowing of Western experiences.

The article also discusses the increasing role of digitalization in education, which became particularly relevant in the late 2010s and early 2020s, with the global shift towards distance learning and adaptive educational environments. The study underlines the importance of balancing international influences with national educational traditions, ensuring a contextually appropriate adaptation of foreign innovations.

In conclusion, the research emphasizes that Ukrainian comparative pedagogy has undergone a transformation from the passive adoption of foreign theories to their critical assimilation and contextual adaptation. While Ukraine continues to navigate challenges in aligning with global educational trends, the incorporation of best international practices into national education policy has significantly contributed to the modernization of the Ukrainian education system. The findings of this study are valuable for researchers, policymakers, and educators seeking to understand the historical and contemporary dimensions of educational reforms in Ukraine, as well as the broader implications of comparative pedagogy in a globalized world.

Keywords: pedagogical comparativistics; historical and pedagogical science; foreign figures; comparative education; pedagogical reforms; pedagogical biography; history of foreign countries.

Постановка проблеми. Від початку 90-х рр. ХХ ст. в українській педагогічній думці нагромадилося чимало напрацювань зарубіжної компаративістики. Проблема впливу зарубіжних культурно-освітніх діячів на розвиток української педагогічної думки стала ключовою в період становлення нових освітніх парадигм. Завдяки зарубіжним педагогічним теоріям, зокрема педагогіці прогресивізму (Джон Дьюї), гуманістичним підходам до навчання (М. Монтесорі), освітнім стратегіям критичної педагогіки (П. Фрейре) та ін. формувалися нові стандарти й підходи в українській освіті.

Аналіз основних досліджень і публікацій. На сучасному етапі основні питання педагогічної спадщини зарубіжних учених досліджували Г. Білавич, Ю. Гайда, О. Караманов, В. Кушнір, Б. Савчук, М. Чепіль та ін. Порівняльний аналіз персоналій українських та зарубіжних учених проаналізовано Л. Литвин, Н. Міленіною, А. Черній та ін. Однак в історичному аспекті проблематика висвітлена недостатньо.

Наш аналіз передбачає використання теоретико-методологічних підходів, зокрема: системного підходу, який дав змогу здійснити аналіз освітніх зарубіжних систем. Завдяки культурно-історичній парадигмі ми аналізували роль компаративістики у діалозі впливу зарубіжної педагогіки на освітній процес в Україні. Критична рефлексія дала нам змогу здійснити переоцінку західних теорій з урахуванням українського контексту (зокрема праці В. Огневіюка про Джона Дьюї).

Мега статті – з’ясування впливу ідей зарубіжних культурно-освітніх діячів на розвиток української педагогічної думки, а також визначення ролі їхніх ідей у контексті сучасного освітнього простору України

Виклад основного матеріалу. Педагогічна компаративістика, як зазначають науковці (О. Заболотна, О. Локшина, О. Сухомлинська та І. Шапошнікова, Г. Щука та ін.), є важливою галуззю наукових досліджень, що сприяє розширенню розуміння освітніх практик у різних країнах і пропонує нові методи для адаптації зарубіжного досвіду. На сьогодні вона стала частиною глобалізаційних процесів, які визначили нові вектори розвитку суспільства та освітніх практик. Саме тому виникла нагальна потреба в інтеграції її у світовий освітній простір, що вимагало використання кращих зарубіжних практик та теорій [7]

Проаналізуємо місце і роль зарубіжних діячів у фокусі української педагогічної компаративістики в історичному контексті

На початку 90-х рр. ХХ ст. (назвемо цей етап умовно “відкриття “західного вікна”) відбувалися значні зміни в освітній сфері, що супроводжувалося активним вивченням і впровадженням зарубіжних педагогічних теорій в освітню українську практику.

Аналіз умовно виділеного першого етапу розвитку педагогічної компаративістики в Україні (1990–2000) показав, що у цей час здійснювався пошук нових освітніх моделей української освіти. Після 1991 р. Україна зіткнулася з необхідністю створення власної освітньої політики, яка мала відповідати принципам демократії, академічної свободи та гуманізму. Відповідно, в українській педагогічній науці почався пошук нових підходів, зокрема з використанням зарубіжного досвіду.

Інтеграція у світовий освітній простір, зокрема міжнародні освітні структури, такі як ЮНЕСКО, а також укладення угод з ЄС та іншими міжнародними організаціями, відкривали доступ до зарубіжного досвіду і детального вивчення педагогічних концепцій. Однією з головних цілей української компаративістики у той час став аналіз досвіду зарубіжних вчених, який сприяв розвитку українського освітнього простору

Серед складнощів цього етапу у фокусі української педагогічної компаративістики стали відсутність достатнього фінансування для реалізації освітніх реформ, недостатня кількість фахівців, здатних реалізувати нові підходи в дослідженні компаративістики.

У цей час дослідники у галузі компаративістики звертали увагу на досвід країн, які в своїх освітніх системах успішно впровадили елементи творчого підходу. Це вплинуло на реформу української освіти, особливо в аспектах демократизації процесів у ній. Українська компаративістика поступово адаптувалась і орієнтувалась на кращі світові практики. Вплив зарубіжних педагогічних шкіл і діячів, таких як Джон Дьюї, Марія Монтесорі та Пауло Фрейре був значним у період становлення української освіти. Зокрема, вітчизняні вчені (В. Андрущенко, І. Зязюн, Л. Пономарьова та ін.), активно працювали над адаптацією цих ідей до українських реалій, що сприяло розвитку в Україні більш сучасної та демократичної системи освіти [1; 4].

Детально вивчення зарубіжних освітніх систем проаналізували І. Підласий, А. Підласий та ін., які виокремили важливі аспекти зарубіжної освіти у контексті адаптації до розвитку української освіти і науки [9, 13–17]. Одним із ключових напрямів українських досліджень у галузі компаративістики стало порівняння зарубіжних освітніх моделей, зокрема через такі поняття, як “освітня політика”, “освітня реформа”, “освітні інновації”. Вітчизняні дослідники (С. Клепко, О. Локшина та ін.) детально працювали над аналізом зарубіжних освітніх моделей, зокрема концепцією прогресивної освіти, що була орієнтована на активне навчання через практику [5; 7].

Українські компаративісти активно досліджували теорію Дж. Дьюї про прогресивне навчання, яка передбачала активне залучення молоді до освітнього процесу. Прогресивне навчання почало активно

використовуватися в Україні в 1990-х рр. Під впливом Дж. Дьюї в українських школах упроваджувалися методи проблемного та проєктного навчання. Активна пропаганда ідей інтерактивних та колективних методів і форм навчання дозволила розвивати в учнів критичне мислення, а також практичні навички [11].

Другим напрямом дослідження українських компаративістів (Н. Вяткіна, А. Ковальова та ін.) став аналіз філософії освіти США, зокрема вплив конструктивізму та прагматизму на педагогічну практику зарубіжжя у теоріях У. Джемса, Ч. Пірса та ін. Концепція навчання через досвід почала інтегруватися в українські освітні практики [2].

По-третє, у компаративістських дослідженнях Н. Горук, протиставляє теорії прагматизму гуманістичну педагогіку, яку пов'язують з А. Маслоу, К. Роджерсом, М. Ноулом та ін. Цінними для української освіти стали напрацювання М. Ноула, у яких він наголошував, що основною метою педагогіки гуманізму є “розвиток індивідів, які є відкриті змінам і тривалому навчанню, прагнуть самореалізуватися і... які зможуть жити разом як повнофункціональні особистості” [16, 122].

Загалом упродовж цього етапу став помітний історичний контекст розвитку педагогічної компаративістики, зокрема, пошук нових освітніх моделей та переосмислення спадщини зарубіжних педагогів, філософів тощо. Основними аспектами тогочасних досліджень українських компаративістів стало впровадження нових західних освітніх моделей, популяризація зарубіжних концепцій навчання, які інтегрувалися в освітні практики; розвиток альтернативних закладів освіти на основі зарубіжних досліджень; початок співпраці з європейськими освітніми установами. Активне вивчення та інтеграція ідей зарубіжних вчених в українську освітню практику сприяли реформуванню та модернізації української школи і педагогіки загалом.

Другий етап – 2000–2019-ті рр. – у контексті розвитку української компаративістики означимо як “інституціоналізацію підходів до вивчення зарубіжних досліджень”. Цей етап відзначався приєднанням України до Болонського процесу у 2005 р., що змінило структуру вищої освіти. На першому плані, починаючи від 2000 рр., стало запровадження нових методик у сфері інклюзивної освіти, що базувалися на міжнародних дослідженнях. Ще один аспект – розвідки, спрямовані на інтеграцію глобальних освітніх моделей з урахуванням культурних, економічних та політичних реалій України. Методологічні питання вивчення зарубіжних напрацювань у цей час аналізували українські компаративісти А. Василюк, К. Корсак, Л. Пуховська А. Сбруєва та ін.

Загалом у цей час почали активно розвиватися теоретичні підходи до педагогічної компаративі-

тики. На перший план виходила потреба у реформуванні освітньої системи відповідно до європейських та світових стандартів. Глобальне дослідження OECD підтвердило ефективність соціокультурної компетентності (Дж. Каммінз, Н. Хомскі). Українські дослідники (О. Бігич, Н. Бориско, Ю. Головач, М. Соловей та ін.) детально студіювали роль і місце іншомовної комунікативної компетентності в освітній системі України. З іншого боку, серед української освітньої думки почали точилися дискусії про ризики некритичного запозичення зарубіжного досвіду. Все ж вплив зарубіжної освіти був беззаперечний. У здобутках українських науковців (Л. Ліпіч) розглядався вплив соціального конструктивізму на розвиток вітчизняної освіти. Зокрема, аналіз теорії П. Бергера та Т. Лукмана, вплинув на формування підходів до навчання в українських університетах [6, 5]. Однак відсутність єдиної освітньої політики та нестабільність економічної ситуації створювали певні труднощі в адаптації до нових умов, все ж орієнтація на міжнародні освітні стандарти, дозволила Україні інтегруватися у світову освітню спільноту.

Ще одним напрямом досліджень української компаративістики у цей час став аналіз зарубіжної феміністичної критичної педагогіки, зокрема вивчення досвіду П. Фрейре. Дослідники феміністичної педагогіки (І. Горбач, Н. Самойленко, І. Турчин та ін.) уважали необхідним впроваджувати в українську освітню систему принципи педагогіки П. Фрейре: демократичність, емоційну складову в освітніх системах, гуманність в освіті, партнерство, толерантність [3; 12].

Ще одним напрямом вивчення зарубіжної педагогіки стала адаптація критичної педагогіки у вищій школі України, яка підкреслювала необхідність змін підходів до стилю викладання. У цьому контексті чимало дослідників займалися вивченням ідей П. Фрейре, які, як зазначає І. Турчин, були важливим теоретичним орієнтиром для розвитку громадянської освіти в Україні. Його ідеї щодо рівноправної взаємодії між педагогами та учнями, а також необхідності використання освіти як засобу подолання соціальної нерівності знайшли відображення в педагогічній практиці України. Концепція П. Фрейре стала підґрунтям для розвитку критичного мислення в освітньому процесі, спрямованому на підвищення соціальної активності учнів [15].

Аналіз основних досліджень і публікацій, присвячених впливу зарубіжних культурно-освітніх діячів на українську педагогічну компаративістику (2000–2019), свідчить про значний інтерес науковців до цієї тематики. Українські дослідники О. Локшина, А. Сбруєва, та ін. зосередилися на вивченні стану та тенденцій розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США і Китаї, аналізуючи можливості адаптації зарубіжного досвіду в українському освітньо-

му контексті. Зокрема А. Сбруєва розглянула еволюцію порівняльної педагогіки як галузі наукових знань, досліджуючи тенденції модернізації освітньої, наукової та інноваційної діяльності вищої школи в ЄС та Україні [7; 13].

Отже, на аналізованому етапі надбання зарубіжних дослідників значною мірою вплинули на розвиток української педагогічної компаративістики. Водночас процес адаптації зарубіжних освітніх моделей зіткнувся з низкою викликів, серед яких: нестача кваліфікованих фахівців та ризик некритичного запозичення іноземного досвіду. Водночас динамічні процеси цифровізації, що розпочалися наприкінці 2010-х р., відкрили нові можливості для модернізації освітнього простору України, сприяючи формуванню адаптивних освітніх середовищ. Загалом, цей етап став ключовим у закладенні основ сучасної української педагогічної компаративістики, адже поєднував глобальні освітні тенденції з національними особливостями.

Перехід на онлайн-навчання під час пандемії COVID-19 та нових катаклізмів, зокрема, російсько-української війни (2019–2025), зумовили детальне вивчення питань діджиталізації та глобалізації освіти, адаптивного навчання, проблем використання штучного інтелекту, запровадження стандартів ESG-освіти в сучасному зарубіжному просторі. Актуальним у цьому контексті стало дослідження А. Сбруєвої щодо змін концепцій освіти через глобалізацію та цифрові технології [13].

Загалом, у цей час українська компаративістика пройшла шлях від “імпорту” ідей до їхньої гібридизації з національними традиціями. Якщо в країнах Західної Європи адаптивне навчання на основі критичного мислення стало нормою, то в Україні воно лише набувало вивчення і поширення. Європейські школи йшли шляхом дослідження нових технологій та викликів; українська ж освітня система стикалася з потребою практико-орієнтованості. Водночас швидко впровадження нових підходів виявляло проблеми повного переходу на “нову педагогіку” [17].

Упродовж останнього десятиліття в основу розвитку критичного мислення лягли зарубіжні педагогічні теорії, зокрема ідеї П. Фрейре, Б. Блума, Е. де Боно та ін. В європейських освітніх стандартах критичне мислення фігурувало як ключова наскрізна компетентність, у край необхідна для життя в інформаційному суспільстві. У порівнянні з освітніми системами Європи, де критичне мислення інтегрувалось у навчальні результати та культуру викладання, в Україні воно було лише теоретичним надбанням. Хоча на рівні українських стандартів середньої, старшої і вищої школи проголошувались нові цілі, існувала проблема їх практичної реалізації. Одним з головних викликів стало створення педагогічних умов розвитку критичного мислення

та емоційного інтелекту [10]. В Україні ця компетентність декларується як пріоритет, тоді як у країнах ЄС вона вже органічно присутня в освітньому процесі та підтримується усталеними традиціями навчання.

Висновки. Розвиток педагогічної компаративістики в Україні демонстрував постійний інтерес до ідей зарубіжних мислителів. Упровадженню їхніх концепцій сьогодні сприяє модернізації національної освіти, що особливо важливо в умовах глобалізаційних викликів. Українська педагогічна компаративістика пройшла шлях від адаптації окремих педагогічних концепцій до активного залучення міжнародного досвіду. Кожен етап розвитку супроводжувався новими викликами: від виходу з радянської системи у 1990-х до цифровізації у 2020-х рр. Взаємодія з міжнародною академічною спільнотою сприяла вдосконаленню національної освіти.

Пропонована стаття підтверджує, що українська система освіти перебуває у процесі постійного оновлення та інтеграції до глобального освітнього простору. Порівняльний аналіз освітніх систем європейських країн і України показує, що наш рух іде в правильному напрямі: від школи, яка дає лише знання, до школи, яка виховує компетентності. Водночас впровадження зарубіжних концепцій висвітлює низку проблем. Перспективами подальших досліджень убачається детальний аналіз впливу нейромереж на українську і зарубіжну освітні системи.

ЛІТЕРАТУРА

- Андрущенко В. Україна і цивілізований світ: проблеми пошуку оптимальної моделі соціальної організації. *Генега: Філософія. Історія. Політологія*. Київ: Генега, 1994. № 1. С. 18–22.
- Вяткіна Н., Ковальова А. Американська філософія очима українських дослідників. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 22 грудня 2005 р.* Полтава: ПОІППО, 2005. С. 12–16.
- Горбач І.І. Зарубіжний досвід вивчення гендерної організації вищої освіти. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*: зб. наук. праць / редкол.: В.Б. Євтух (відп. ред.) та ін. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. Вип. 11. С. 103–117.
- Зязюн І. Сучасна освіта у контексті гуманістичної філософії. *Діалог культур: Україна у новому контексті: філософія освіти*. Львів: Світ, 1999. С. 5–12.
- Клепко С.Ф. Освіта, яка заохочує запитування, або тасмніця парадоксу “innovation societies” – “miseducation”. *Післядипломна освіта в Україні*. 2005. № 1. С. 6–11.
- Ліпіч Л.М. Соціалізація особистості за умов кривої соціуму. *Соціологія та профспілковий рух*. 2005. С. 5–11.
- Локшина О. Середня освіта США: погляд з України. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2002. № 14. С. 22–28.
- Локшина О. Стратегія європейського співробітництва у галузі освіти і навчання у 2021–2030 рр. як євроінтеграційний орієнтир для української освіти. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 4. С. 5–17.
- Підласий І., Підласий А. Педагогічні інновації. *Рідна школа*. 1998. № 12. С. 13–17.

10. Прокопів Л., Єгорова І., Деренюк М., Досин В. Формування емоційного інтелекту в майбутніх фахівців різних галузей знань: диференційований підхід. *Молодь і ринок*. 2023. № 3. С. 129–133.

11. Розпутна М. Роль перших робіт американського вченого Джона Дьюї на шляху становлення як філософа. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. 2021. Вип. 2 (90). С. 135–143.

12. Самойленко Н. Передумови виникнення гендерного підходу у педагогічній науці. *Молодий вчений*. 2016. № 6. С. 458–462.

13. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка вищої школи: національний, європейський та глобальний контексти: навчальний посібник. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 319 с.

14. Трифонова О. Особливості створення освітнього середовища на засадах самоорганізації й інтеграції природничих наук, цифрової трансформації та комп'ютерних технологій. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: "Педагогіка. Соціальна робота"*. 2021. № 1 (48). С. 410–413.

15. Турчин І.М. Феміністична педагогіка як напрям критичної педагогіки. *Гірська школа Українських Карпат*. 2019. № 20. С. 16–18.

16. Ellias J., Merriam, S. *Philosophical foundations of adult education* (2nd ed.). Malibar, FL: Krieger, 1995, 226 p.

17. Ukraine's education reforms are at risk of politicization – Atlantic Council. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraines-education-reforms-are-at-risk-of-politicization/>

REFERENCES

1. Andrushchenko, V. (1994). *Ukraine i tsyvilizovanyi svit: problemy poshuku optimalnoi modeli sotsialnoi orhanizatsii* [Ukraine and the civilized world: problems of finding an optimal model of social organization]. *Genesis: Philosophy. History. Political science*. Kyiv, No. 1. pp. 18–22. [in Ukrainian].

2. Viatkina, N. & Kovalova, A. (2005). *Amerykanska filozofia ochyma ukrainskykh doslidnykiv* [American philosophy through the eyes of Ukrainian researchers]. *Materialy Vseukrainskoi naukovy-praktychnoi konferentsii 22 hrudnia 2005 r.* – Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference of December 22, 2005. Poltava, pp. 12–16. [in Ukrainian].

3. Horbach, I.I. *Zarubizhnyi dosvid vyvchennia hendernoï orhanizatsii vyshchoï osvity* [Foreign experience of studying the gender organization of higher education International scientific forum: sociology, psychology, pedagogy, management: a collection of scientific work]. *Mizhnarodnyi naukovyi forum : sotsiologhiia, psykhologhiia, pedahohika, menedzhment : zb. nauk. prats / redkol.: V. B. Yevtukh (vidp. red.) ta in. – International Scientific Forum: Sociology, Psychology, Pedagogy, Management: Collection of Scientific Works / Editors: V.B. Yevtukh (ed.) and others*. Vol. 11. Kyiv, pp. 103–117. [in Ukrainian].

4. Ziaziun, I. (1999). *Suchasna osvita u konteksti humanistychnoi filozofii* [Modern education in the context of humanistic philosophy]. *Dialogue of Cultures: Ukraine in a New Context: Philosophy of Education*. Lviv, pp. 5–12. [in Ukrainian].

5. Klepko, S.F. (2005). *Osvita, yaka zaokhochuie zapytuvannia, abo taiemnytsia paradoksu "innovation societies" – "miseducation"* [Education that encourages questioning, or

the mystery of the paradox of "innovation societies" – "education"]. *Postgraduate Education in Ukraine*. No. 1. pp. 6–11. [in Ukrainian].

6. Lipich, L.M. (2005). *Sotsializatsiia osobystosti za umov kryvoho sotsiumu* [Personality socialization in a crooked society]. *Sociology and Trade Union Movement*. pp. 5–11. [in Ukrainian].

7. Lokshyna, O. (2002). *Serednia osvita SShA: pohliad z Ukrainy* [Secondary education in the USA: a view from Ukraine]. *Bulletin of School Exchange Programs*. No. 14. pp. 22–28. [in Ukrainian].

8. Lokshyna, O. (2022). *Stratchiia yevropeiskoho spivrobitnytstva u haluzi osvity i navchannia u 2021–2030 rr. yak yevrointehratsiinyi orientyr dlia ukrainskoi osvity* [Strategy of European Cooperation in the Field of Education and Training in 2021–2030 as a European Integration Guideline for Ukrainian Education]. *Ukrainian Pedagogical Journal*, No. 4. pp. 5–17. [in Ukrainian].

9. Pidlasyi, I. & Pidlasyi, A. (1998). *Pedahohichni innovatsii* [Pedagogical innovations]. *Native school*. No. 12. pp. 13–17. [in Ukrainian].

10. Prokopiv, L., Yehorova, I., Dereniuk, M. & Dosyn, V. (2023). *Formuvannia emotsiinoho intelektu v maibutnikh fakhivtsiv riznykh haluzei znan: dyferentsiovanyi pidkhid* [Formation of emotional intelligence in future specialists of different fields of knowledge: a differentiated approach]. *Youth & market*, No. 3. pp. 129–133. [in Ukrainian].

11. Rozputna, M. (2021). *Rol pershykh robot amerykansko-ho vchenoho Dzhona Dviu na shliakhu stanovlennia yak filozofa* [The role of the first works of the American scientist John Dewey on the way to becoming a philosopher]. *Bulletin of Ivan Franko Zhytomyr State University. Philosophical Sciences*, Vol. 2(90). pp. 135–143. [in Ukrainian].

12. Samoilenko, N. (2016). *Peredumovy vynyknennia gendernoho pidkholu u pedahohichnii nauzi*. [Prerequisites for the emergence of a gender approach in pedagogical science]. *Young Scientist*, No. 6. pp. 458–462. [in Ukrainian].

13. Sbruieva, A.A. (2021). *Porivniialna pedahohika vyshchoï shkoly: natsionalnyi, yevropeyskyi ta hlobalnyi konteksty* [Comparative pedagogy of higher education: national, European and global contexts: a textbook]. Sumy, 319 p. [in Ukrainian].

14. Tryfonova, O. (2021). *Osoblyvosti stvorennia osvitnoho sere dovyyshcha na zasadakh samoorhanizatsii y intehratsii pryrodnychkykh nauk, tsyfrovoy transformatsii ta kompiuternykh tekhnolohii* [Features of creating an educational environment based on self-organization and integration of natural sciences, digital transformation and computer technologies]. *Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series: "Pedagogy. Social Work"*. No. 1 (48). pp. 410–413. [in Ukrainian].

15. Turchyn, I.M. (2019). *Feministychna pedahohika yak napriam krytychnoi pedahohiky* [Feminist pedagogy as a direction of critical pedagogy]. *Mountain School of the Ukrainian Carpathians*. No. 20. pp. 16–18. [in Ukrainian].

16. Ellias, J. & Merriam, S. (1995). *Philosophical foundations of adult education* (2nd ed.). Malibar, FL: Krieger, 226 p. [in English].

17. *Ukraines education reforms are at risk of politicization – Atlantic Council*. Available at: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraines-education-reforms-are-at-risk-of-politicization/> p [in English].

Стаття надійшла до редакції 17.03.2025